

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.130
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору педагогічних наук, професору
Цюняк Оксані Петрівні
(76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)

РЕЦЕНЗІЯ

**рецензента, доктора педагогічних наук, професора Клепар Марії
Василівни на роботу Сидорів Сергія Мирославовича «Підготовка
майбутніх учителів до організації інклюзивного освітнього середовища в
сучасній початковій школі України», подану на здобуття ступеня
доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності
015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)**

Дисертаційна робота Сидорів Сергія Мирославовича, подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)», виконана у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника, присвячена надзвичайно актуальній та соціально значущій проблематиці — підготовці майбутніх учителів до організації інклюзивного освітнього середовища (ІОС) у сучасній початковій школі України.

Актуальність обраної теми обумовлена низкою важливих суспільно-педагогічних чинників, які визначають необхідність глибокого переосмислення цілей, змісту та організаційно-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

По-перше, в умовах зростання кількості дітей з особливими освітніми потребами (ООП) у закладах загальної середньої освіти питання готовності педагогів до реалізації інклюзивного підходу набуває особливого значення. Суспільний запит на створення рівних умов для навчання кожної дитини потребує фахівців, які володіють не лише загальнопедагогічними знаннями, а й спеціальними компетентностями у сфері інклюзивної освіти. Дисертант справедливо підкреслює необхідність формування інклюзивної компетентності як інтегральної характеристики сучасного вчителя.

По-друге, прийняття нової редакції Закону України «Про освіту» (2017) та інших нормативно-правових актів у сфері інклюзивного навчання стало каталізатором глибоких змін у системі підготовки педагогічних кадрів. Це вимагає розробки інноваційних підходів до професійної освіти вчителя, здатного працювати в різноманітному за освітніми потребами дитячому

колективі. Водночас, як наголошує автор, сучасна педагогічна наука поки що не забезпечує повною мірою методологічної і технологічної підтримки процесу формування такої готовності, що актуалізує потребу в комплексному дослідженні цієї проблематики.

По-третє, інклюзивна освіта сьогодні розглядається не лише як педагогічна інновація, але й як соціальна технологія, що сприяє побудові гуманного, толерантного суспільства, у якому цінується різноманіття. У цьому контексті освіта постає як один з найважливіших індикаторів цивілізаційного розвитку, а успішна реалізація принципів інклюзії є запорукою не лише індивідуального успіху особистості з ООП, але й поступу всього суспільства.

По-четверте, дисертація відповідає пріоритетам реформи Нової української школи, в межах якої інклюзивність визнається одним із ключових принципів організації освітнього процесу. Підготовка вчителя, спроможного впроваджувати ці принципи, є запорукою успіху реформи.

Таким чином, дослідження Сидоріва С.М. є не лише науково обґрунтованою відповіддю на актуальні виклики педагогічної практики, але й важливим внеском у розвиток теорії професійної підготовки педагогічних кадрів до роботи в умовах інклюзії.

Наукова новизна. У науковій праці автора здійснено ґрунтовний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації інклюзивного освітнього середовища з урахуванням сучасних викликів і завдань, що постають у контексті реформи Нової української школи (НУШ). Автор демонструє високу обізнаність з міжнародними тенденціями у сфері інклюзивної освіти та критично переосмислює наявні освітні практики з метою їхньої адаптації до українських реалій.

У роботі детально розкрито структуру готовності майбутніх учителів до організації інклюзивного освітнього середовища у сучасній початковій школі. Такий підхід дає змогу системно охарактеризувати всі компоненти професійної підготовки майбутніх педагогів, акцентуючи увагу на необхідності їхньої комплексної та послідовної реалізації в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Особливої уваги заслуговує розроблення та характеристика критеріїв (мотиваційного, пізнавально-процесуального, комунікативного та рефлексивного) і відповідних рівнів (високий, достатній, середній, низький) сформованості готовності майбутніх учителів до організації ІОС. Така градація дозволяє не лише оцінювати рівень підготовки студентів, але й ефективно управляти освітнім процесом, забезпечуючи поступове підвищення інклюзивної компетентності майбутніх фахівців.

Теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель підготовки майбутніх учителів до організації інклюзивного освітнього середовища, що складається з цільового, організаційно-методичного та діагностично-результативного блоків. Такий підхід дозволяє логічно пов'язати етапи підготовки майбутніх педагогів із очікуваними результатами та забезпечує цілісність освітнього процесу.

Окрему цінність має визначення автором педагогічних умов ефективного впровадження розробленої моделі в практику роботи закладів вищої освіти. Серед них виділено: забезпечення доступності освітнього середовища ЗВО; інтеграцію змісту та методичного інструментарію освітніх компонентів задля формування інклюзивної компетентності студентів; посилення індивідуалізації навчання шляхом впровадження персоналізованого підходу та залучення кращих інклюзивних практик; налагодження ефективного педагогічного партнерства між усіма учасниками освітнього процесу – вчителями, батьками, дітьми та представниками громади.

У дослідженні було уточнено змістовне наповнення базових понять, таких як: «підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації інклюзивного освітнього середовища», «готовність майбутнього вчителя початкової школи до створення ІОС», «інклюзивна компетентність», «інклюзивне навчання», «інклюзивне освітнє середовище», «педагогіка толерантності». Це сприяє теоретичній упорядкованості та методологічній чіткості дослідження. Крім того, у праці удосконалено зміст, форми організації, методи та технології підготовки майбутніх учителів до створення ІОС, що є надзвичайно актуальним у світлі потреб оновлення освітніх програм в умовах трансформації системи вищої педагогічної освіти.

Наукові положення щодо вдосконалення теорії та методики підготовки майбутніх учителів до організації інклюзивного освітнього середовища отримали подальший розвиток. Робота є вагомим внеском у галузь педагогіки, зокрема у сферу інклюзивної освіти, та має значний потенціал для практичного застосування в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Загалом, наукове дослідження вирізняється високим рівнем теоретичної обґрунтованості, методологічною послідовністю та практичною значущістю. Результати роботи можуть бути корисними для науковців, викладачів ЗВО, розробників освітніх програм, а також усіх, хто опікується проблемами інклюзивної освіти в Україні.

Теоретичне значення дисертації полягає у розширенні наукового уявлення про підготовку майбутніх учителів початкової школи до організації інклюзивного освітнього процесу. Розроблена структурно-функціональна

модель та описані педагогічні умови можуть слугувати підґрунтям для подальших досліджень у сфері професійної педагогічної освіти.

Практичне значення дослідження підтверджується результатами експериментальної перевірки ефективності розробленої моделі, а також створенням методичних рекомендацій та навчальних матеріалів, які можуть бути впроваджені у закладах вищої педагогічної освіти, у системі післядипломного навчання та в практиці інклюзивного навчання в школах.

Дотримання норм академічної доброчесності. Під час аналізу дисертації не було виявлено жодних порушень академічної доброчесності (проявів плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації чи некоректного цитування без належного посилання на джерела). Усьому тексту роботи притаманний єдиний стиль викладу. Дисертація є результатом самостійного наукового дослідження; всі ідеї та наукові положення належать дисертанту і були здобуті ним особисто.

Структура та зміст дисертаційної роботи логічно побудовані, чітко відповідають поставленій меті та завданням дослідження.

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження. Перший розділ представляє теоретичні і методологічні засади дослідження, де здійснено глибокий аналіз наукової літератури, вітчизняного і зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх педагогів до організації інклюзивного освітнього середовища в ПШ України; схарактеризовано сутність базових понять з теми дослідження. Автором окреслено філософські засади створення ІОС в початковій школі, що знайшли своє відображення у запропонованій моделі.

Переконливими орієнтирами у роботі слугували методологічні підходи до організації інклюзивного освітнього середовища: компетентнісний підхід щодо професійної підготовки вчителів початкових класів до роботи в інклюзивному класі; особистісно-діяльнісний підхід у навчанні й розвитку учнів з ООП, формуванні готовності здобувачів освіти до роботи з ними; міждисциплінарний підхід – інтегрування різних навчальних дисциплін у підготовці учителя у ЗВО, аксіологічний підхід, що передбачає визнання пріоритетних цінностей в інклюзивній освіті; системний підхід, який уможливив проектування професійної підготовки майбутніх учителів до визначеного виду діяльності як цілісної педагогічної системи.

У другому розділі автором визначено рівень готовності студентів спеціальності 013 «Початкова освіта» до організації інклюзивного освітнього середовища, у результаті аналізу виявлено деякі прогалини в їхніх теоретичних знаннях і практичних вміннях, необхідних для роботи з учнями з ООП. Подано структурно-функціональну модель підготовки майбутнього вчителя до організації ІОС в сучасній початковій школі України, що містить

цільове, організаційно-методичне та діагностично-результативне наповнення та було предметом ретельної перевірки в освітній практиці роботи ЗВО. Виокремлено педагогічні умови, здатні забезпечити ефективність професійної підготовки майбутнього вчителя.

У третьому розділі дисертації представлено програму дослідно-експериментальної роботи, зокрема етапи та умови проведення педагогічного експерименту, методи діагностування рівня сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів до окресленого виду професійної діяльності.

Попри беззаперечну наукову та практичну значущість поданої дисертаційної роботи, **рекомендуємо звернути увагу на окремі аспекти, які потребують подальшого уточнення та вдосконалення.**

1.Обмежений аналіз міжнародного досвіду з підготовки педагогів до інклюзивного навчання. Доцільним є розширення теоретичного підґрунтя дослідження за рахунок глибшого аналізу міжнародного досвіду підготовки вчителів до інклюзивного освітнього середовища. Зокрема, бажаним є звернення до освітніх політик та практик країн Європейського Союзу та Канади, які мають усталені системи професійної підготовки педагогічних кадрів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Включення прикладів таких країн дало б змогу більш переконливо обґрунтувати вибір підходів та методик, використаних у дисертаційному дослідженні, а також сприяло б посиленню наукової новизни та актуальності отриманих результатів у глобальному контексті.

2.Недостатня конкретизація реалізації моделі в різних освітніх умовах. Важливою вимогою до дисертаційного дослідження прикладного характеру є наявність прикладів апробації запропонованої моделі або окремих її компонентів в умовах різних типів закладів освіти. На жаль, у роботі недостатньо представлено приклади реалізації розробленої моделі розвитку творчих здібностей молодших школярів з ООП у різноманітних соціально-територіальних контекстах. Зокрема, варто було б деталізувати застосування цієї моделі в умовах міських та сільських шкіл, що мають різний рівень ресурсного, кадрового й матеріально-технічного забезпечення. Такий підхід дозволив би продемонструвати гнучкість, адаптивність та ефективність моделі в умовах реального функціонування освітніх закладів, що посилило б практичну значущість дослідження.

3.Рекомендовано наповненість додатків до дисертації. З метою забезпечення наукової цілісності й практичної спрямованості дослідження рекомендовано суттєво розширити зміст додатків. Зокрема, доцільним є включення до них зразків використаних діагностичних інструментів (анкет, опитувальників, тестових завдань), фрагментів розроблених занять,

адаптованих до потреб молодших школярів з ООП, а також методичних рекомендацій для вчителів щодо реалізації моделі у практиці інклюзивного навчання. Такий підхід забезпечить можливість відтворення запропонованих методик іншими фахівцями, сприятиме розповсюдженню ефективного педагогічного досвіду та додасть роботі практичної вагомості.

Висновок.

Дисертаційна робота «Підготовка майбутніх учителів до організації інклюзивного освітнього середовища в сучасній початковій школі України» є завершеним, самостійним і змістовним науковим дослідженням, що має важливе теоретичне і практичне значення для розвитку професійної педагогічної освіти в Україні. Дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства науки і освіти України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, зі змінами, внесеними Постановами КМУ № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р. та № 507 від 03.05.2024 р.), а її автор – Сидорів Сергій Мирославович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри початкової освіти та освітніх інновацій,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

Марія КЛЕПАР